

Ettekanne pikaajalise vähelevinud puuviljakultuuride projekti lõpuseminaril
Polli aiandusuringute keskus
21.03.2023

Vähelevinud puuvilja- ja marjakultuuride kasulikkus ja biokeemiline koostis

Reelika Rätsep, PhD

Aiakultuuride biokeemia ja jätkusuutliku toidutootmise teadur

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences

www.emu.ee

Vähelevinud puuvilja- ja marjakultuurid

Mustikane sinine kuslapuu

Magus-hapu karusmari

Tummine ja kootav aroonia

Põhjamaa sidrun – ebaküdoonia

Mandline toompihlakas

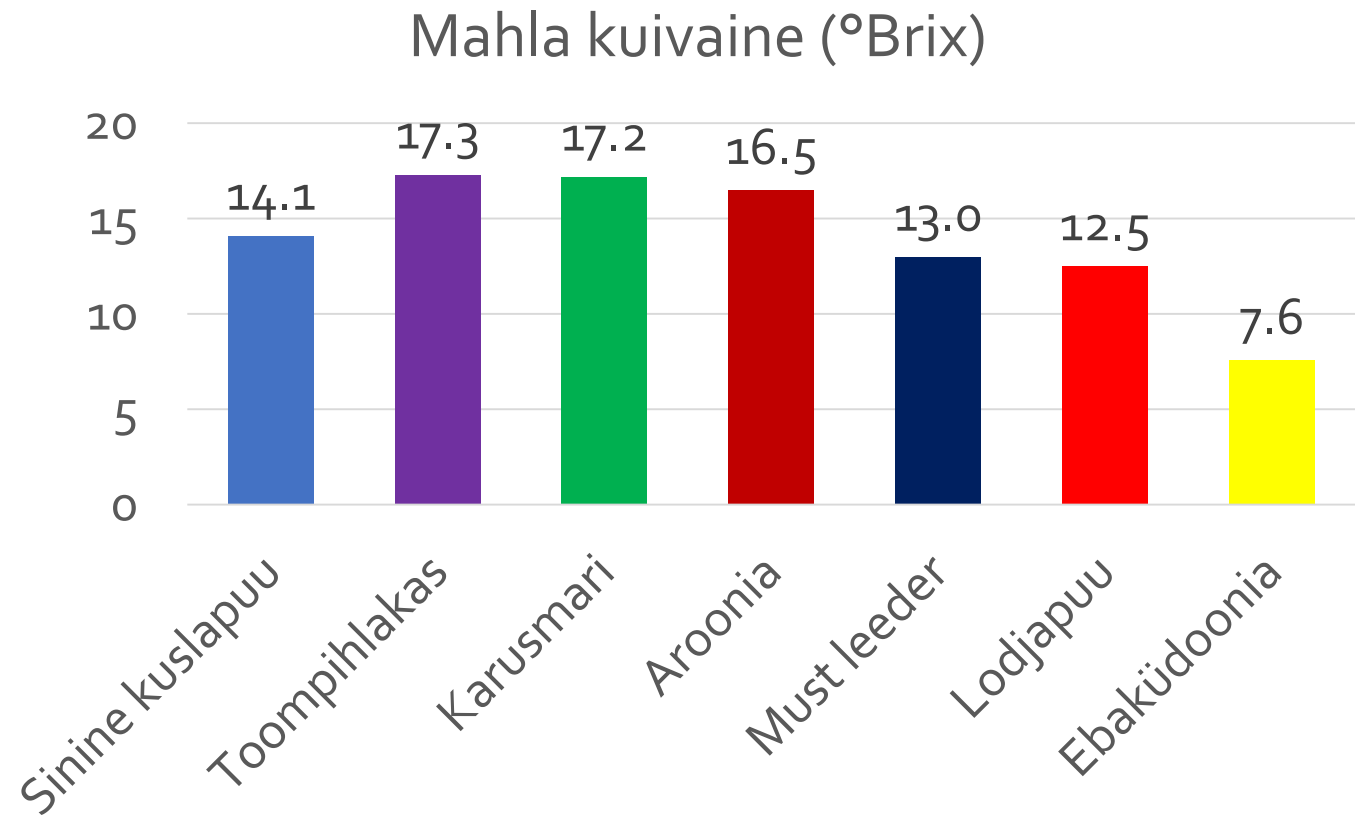
Ettevaatlikuks tegev must leeder

„Musta soki lõhnaga“ lodjapuu

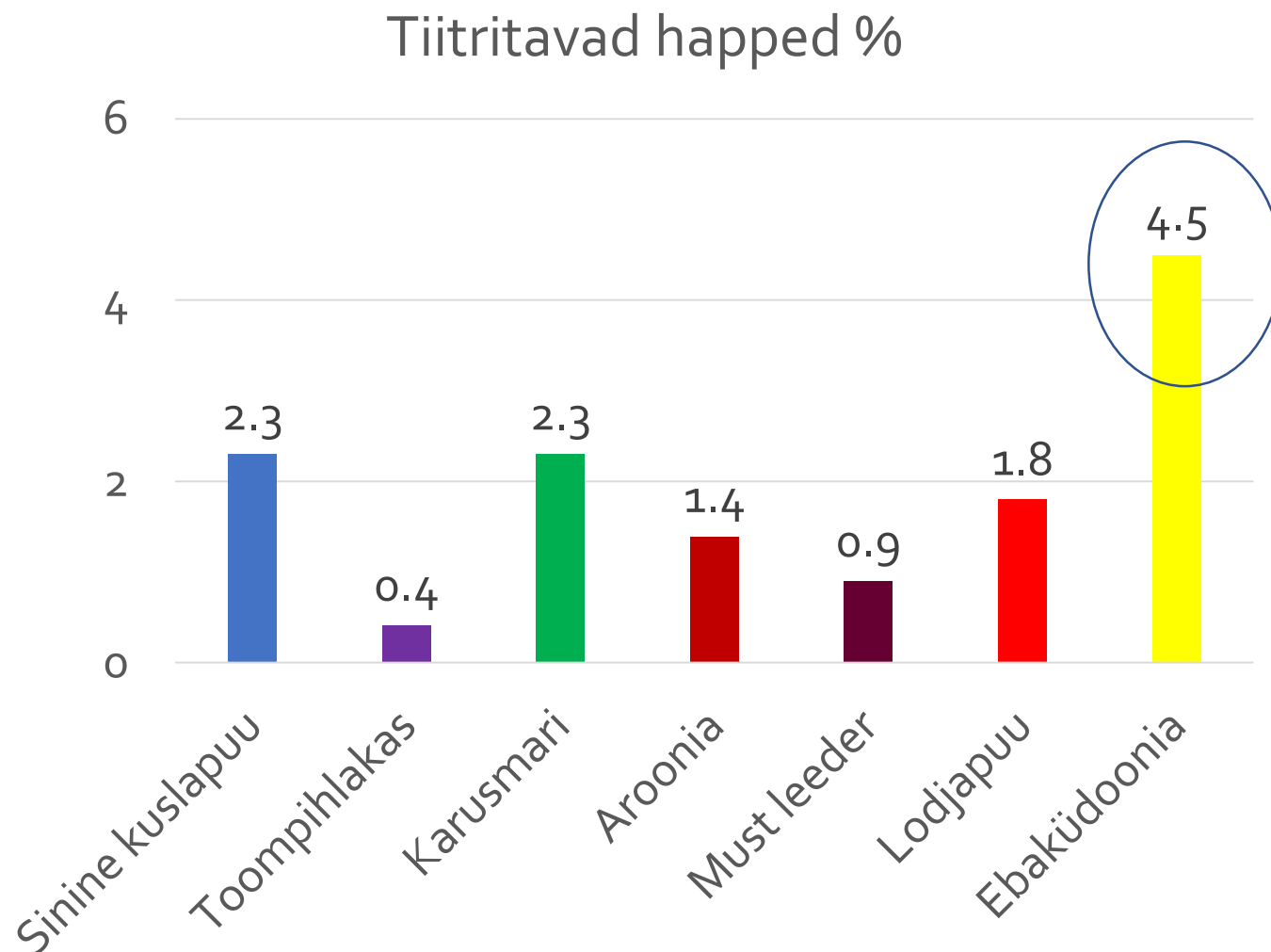
Üks magusam kui teine?

- | Suhkrute sisaldus vesilahuses
- | Brix kraad võrdub ühe g sahharoosiga 100 g vesilahuses
- | toompihlakas ja aroonias sisaldub ka **sorbitooli**

Hapu või mitte?

- | Hapete olulisus – konserveeriv, mikrobioloogilist elutegevust pidurdav mõju
- | Õun-, sidrun-, oblik-, viin-, merivaikhape jne
- | Ebaküdoonias on enim sidrun- ja õunhapet, 10x hapum kui õun
- | Lodjapuu viljades on neile iseloomulikku aroomi andev palderjanhape
- | Aroonias sorbiinhape

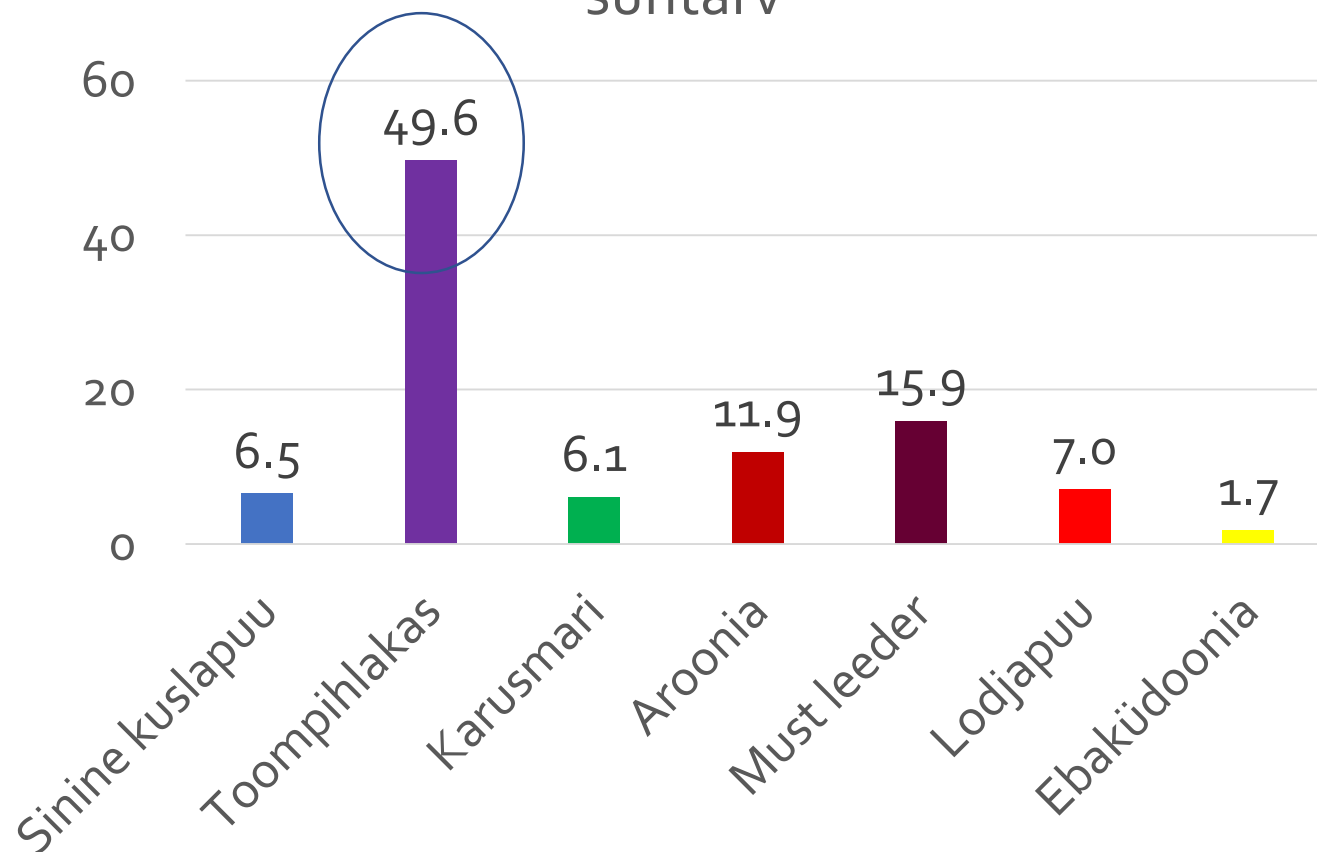

Maitse asi?

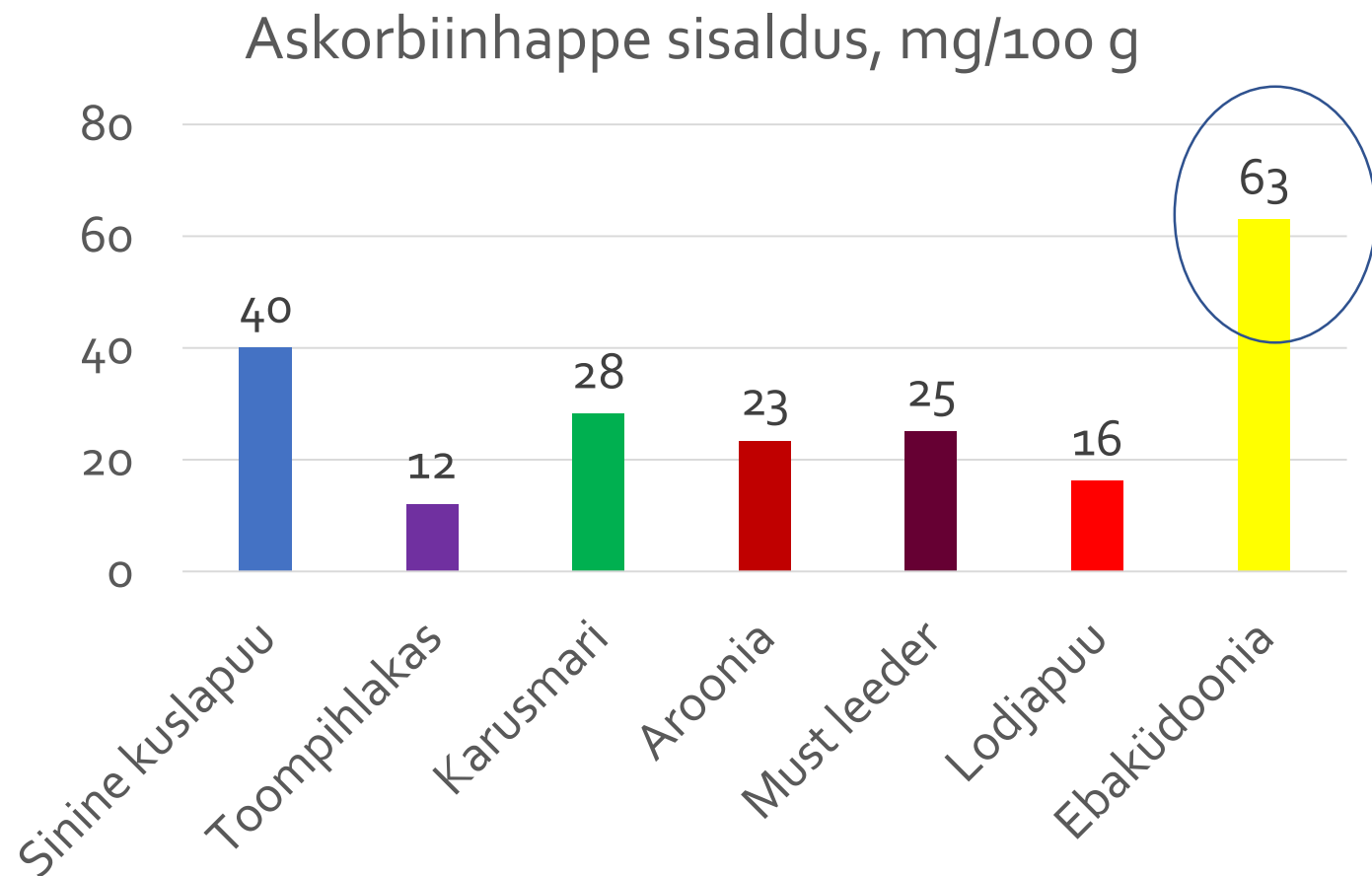
- I võimalik hinnata marjade magus-hapusust
- I Varavalmivad viljad hapumad ja hilisemad magusamad
- Kõrgem suhtarv sinise kusalpuu sortidel 'Leningradski Velikan', 'Nimfa', 'Duet'
- Iepalehise toompihlaka sortidest 'Pembina', 'Sleyt' ja 'Smoky' ning Lamarcki toompihlaka viljades
- meeldivaima maitsega karusmarjasordid 'Invicta', 'Aristokrat' ja Tšernomõr'
- Arooniasort 'Hugin'

Mahla kuivaine/ tiitritavate hapete suhtarv

Vitamiiniamps

- | C-vitamiin on keskne vesilahustuv antioksüdant
- | C-vitamiini soovituslik ööpäevane annus on 80-100 mg
- | ülevalminud viljades askorbiinhappesisaldus langeb

Teised kasulikud ühendid (1)

- I **Sinise kusalapuu viljad** sisaldavad kiudaineid, proteiini ja rasvu;
- I **Toompihlaka viljades** leidub mineraalained, vitamiine ja pektiini; **seemnetes** sisaldub linoolhapet (asendamatu rasvhape) ja oleiinhapet, tokoferooli ehk E-vitamiini.
- I **Karusmarjades** on P-vitamiini, mineraalaineid.
- I **Musta aroonia viljades** on park- ja kiudaineid (pektiine), P-vitamiini, rasvhappeid (linoolhape, mida inimene saab vaid toidust);

Teised kasulikud ühendid (2)

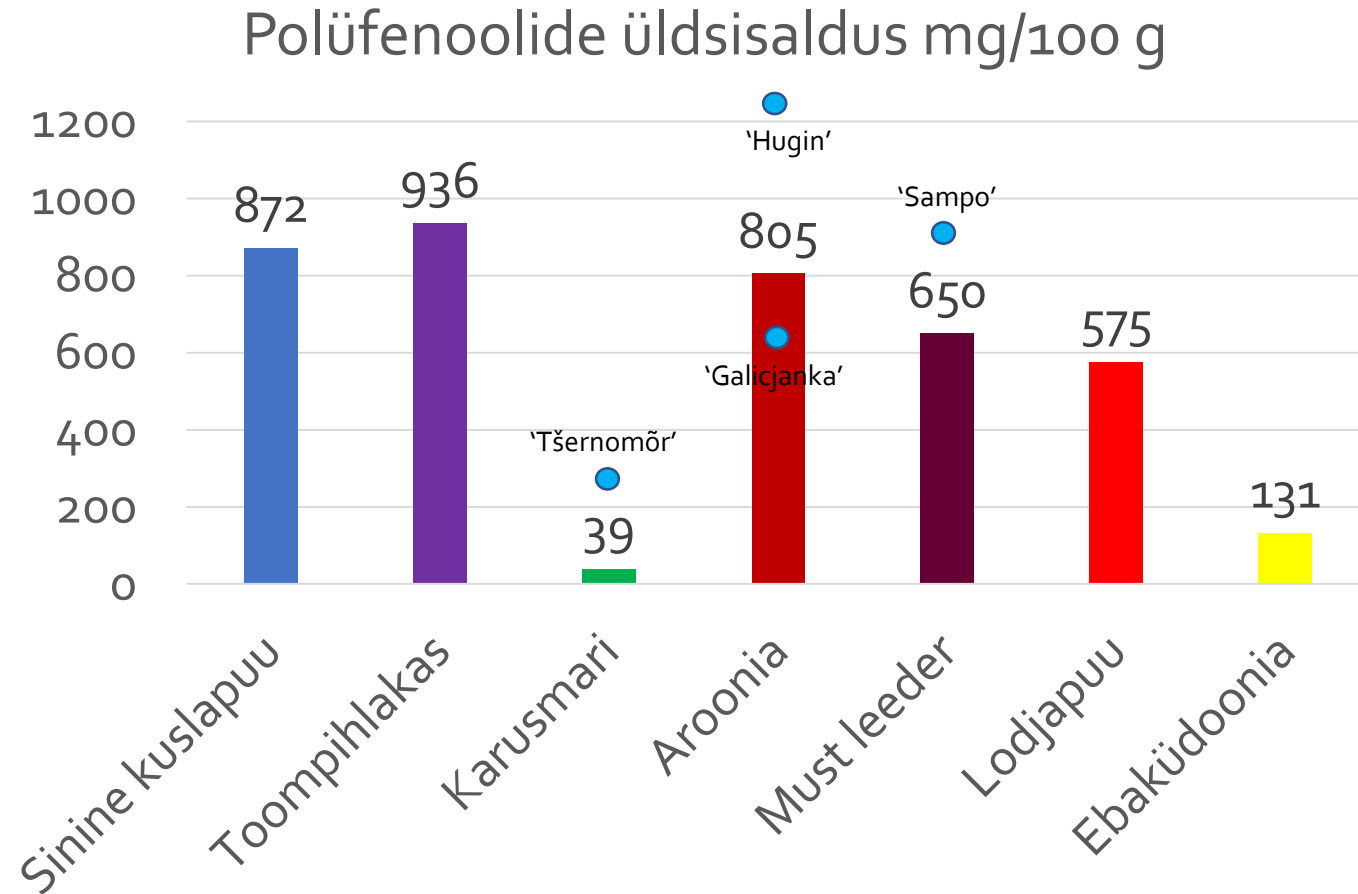
- I **Musta leedri viljades** on proteiine, kiudaineid, amino- ja orgaanilisi happeid, mineraalaineid (K, P, Ca, Na, Mg), B- ja A-grupi vitamiine ja eeterlike õlisid; **õites** on väga aromaatsed ja polüfenooliderikkad.
- I **H. lodjapuu viljad** – pektiini, P-vitamiini ning karotiini;
- I **Jaapani ebaküdoonia** sisaldab pektiinaineid, fosforhapet, makro- ja mikroelemente, B- grupi vitamiine, karotenoide ja flavonoide

Polüfenoolsed ühendid

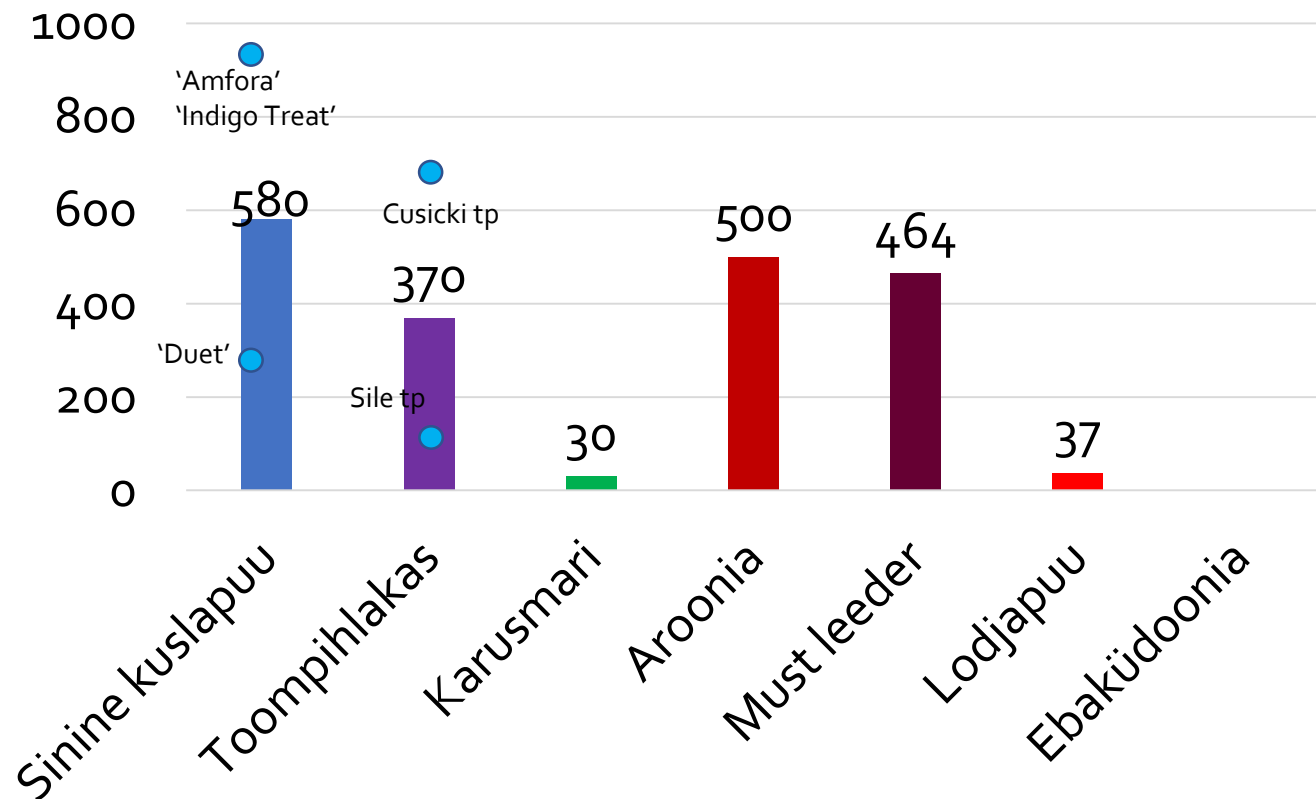
- | Taimede sekundaarse ainevahetuse osa, taimede (enese)kaitse või ligimeelitamise viis
- | Antioksidantsed omadused – aitavad siduda organismis tekkivaid vabu radikaale
- | Madalaim polüfenoolsete ühendite sisaldus on enamasti kollase-rohelise värvusega viljades, kõrgem aga roosa-tumepunase värvusega viljades

Taimsed pigmendid

- I Tumeda-punase värvuse andjad, tugevate antioksüdatiivsete omadustega
- I sisaldus sõltub viljade küpsusastmest, aga ka sordiomadustest ja kasvuaasta ilmastikutingimustest
- I Eesti kliimatingimustes tekib rohkem kasulikke ühendeid võrreldes lõunamaadega

Antotsüaanide üldsisaldus mg/100g

Enamlevinud antotsüanidiinide värvuse spekter

- | Värvus sõltub viljas enam sisalduvast antotsüanidiinist
- | Keskkonna pH muutus muudab ka värvust ja selle püsivust
- | Valgustundlikud ühendid

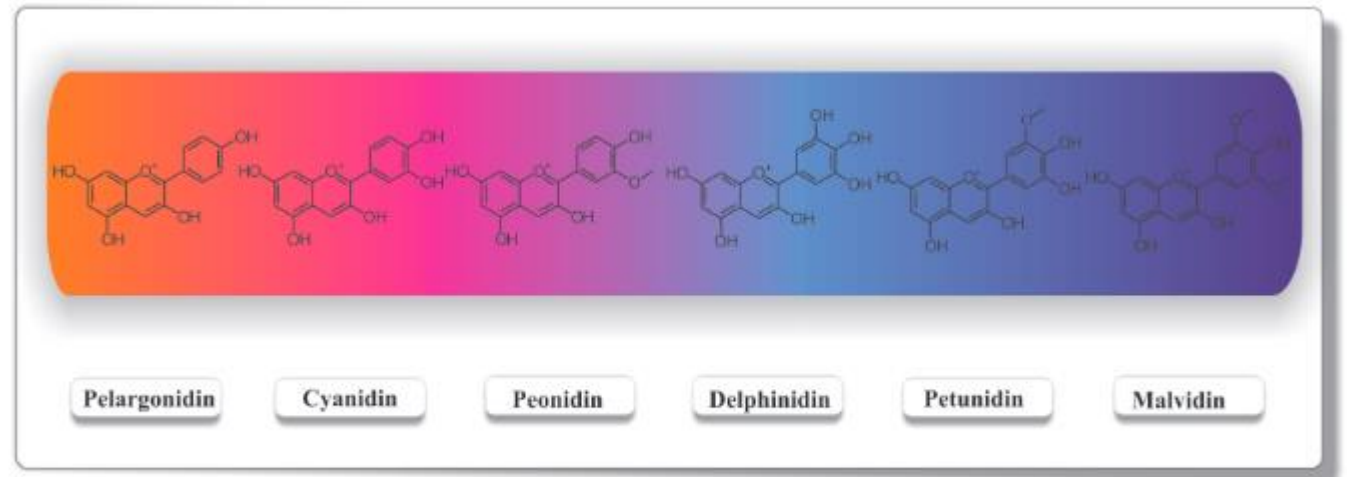

Figure 2. Visible color range of common anthocyanidins

https://www.researchgate.net/publication/236146371_Production_of_Anthocyanins_in_Grape_Cell_Cultures_A_Potential_Source_of_Raw_Material_for_Pharmaceutical_Food_and_Cosmetic_Industries

Mõttele järele, mida suhu pistad!?

- I Kogu musta leedri taim sisaldab mürgistust tekitavaid tsüanogeenseid glükosiide (sambunigriini). Ohtlikud on ka toored viljad (need on pruunika tooniga), mille tarbimine võib põhjustada pearinglust, nõrkustunnet, iiveldust ja oksendamist. Täielikult küpsenud viljad ei ole mürgised. Niisamuti lagunevad mürkained kuumtöötlemisel.

- I Jaapani ebaküdoonia seemned sisaldavad tsüanogeenset glükosiidi ehk amügdaliini, mis on veeslahustuv ja mürgistust tekitav aine. Jaapani ebaküdoonia seemneid ei tohiks purustada, jahvatada ega mingil moel toiduks kasutada.

- I Hariliku lodjapuu vilju ei tohiks värskelt suures koguses, eriti koos seemnetega süüa, kuna need võivad põhjustada kerget mürgistust koos iivelduse, oksendamise ja kõhulahtisusega. Töödeldud viljade puhul ja neist valmistatud toodetes seda ohtu ei ole.

Ettevaatust!

Kodumaised puuviljad ja marjad on kõige kasulikumad 😊

Täna kuulamast!

Reelika Rätsep

reelika.ratsep@emu.ee

+372 53432842

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences

www.emu.ee